

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.7.4>
УДК 349.2:331.45

Олена Григорівна СЕРЕДА

д.ю.н., професор, зав. кафедри, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8252-1963>
e-mail: osereda3@gmail.com

Богдан Романович КАЗАРІН

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8356-3703>
e-mail: Bogdan111111111122@gmail.com

Олег Валерійович КАРАВАНСЬКИЙ

студент, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9017-0024>
e-mail: olegoleh1234@gmail.com

НАГЛЯД І КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті комплексно досліджено національну систему інспекції праці, її правове регулювання у законодавстві України, завдання, сфери застосування механізму інспекції праці в Україні, розглянуто відмінність державного та громадського контролю, порівнюючи із стандартами Міжнародної організації праці та закордонним досвідом. Визначено ключові нормативні акти МОП у регулюванні інспекції праці та вимоги. Особливу увагу приділено вивченню іноземного досвіду цього питання, прикладом якого стала модель інспекції праці у Польщі, досліджено її структуру, організацію і компетенцію. Детально досліджено довгострокові, багаторічні та річні програми заходів, які створює інспекція праці у Польщі для забезпечення ефективної системи попередження та недопущення порушень трудового законодавства. Також розглянуто контрольні програми й інші заходи, що здійснюються скоординовано відповідно до конкретних правил, які дозволяють отримати результати і сформулювати план подальших дій.

Ключові слова: додержання законодавства про працю, інспекція праці, Міжнародна організація праці, органи нагляду і контролю, забезпечення трудових прав

ВСТУП

Праця є основою життєдіяльності, належного існування та розвитку суспільства. Як наслідок, це невід'ємний складник буття кожної людини, що дає змогу їй реалізувати себе як особистість, самовиражатися у професійному плані, тим самим реалізувати своє право на гідне життя. Саме тому право на працю є одним із фундаментальних прав людини, що закріплюється на національному та міжнародно-правовому рівні. В обох випадках держави беруть на себе обов'язок створювати громадянам умови для повного здійснення цього права, захисту їх трудових прав та інтересів. Для досягнення цієї мети держава створює систему інспекції праці. Україна як правова держава, яка визначає соціальні цінності пріоритетними та протягом минулих років ратифікувала основні міжнародні угоди у сфері праці має власну модель нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. Такий вітчизняний механізм захисту законності у трудових відносинах реформувався для підвищення ефективності цієї системи та забезпеченні відповідності міжнародним стандартам праці. Однак існує чимало невирішених питань, що негативно впливають на застосування механізму інспекції праці, що супроводжується порушеннями визначених у законодавстві положень по реалізації працівниками конституційного права на працю. Тому важливим є комплексне та предметне дослідження вітчизняної системи державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, міжнародних стандартів, звернення уваги на наявні проблеми та можливі шляхи їх вирішення, а також розгляд іноземної контрольно-наглядової практики інспекції праці

з їх досвідом у сфері реалізації застосування такої інспекції ключового інструменту державної присутності для формування, забезпечення і сприяння розвитку високих результатів у забезпеченні належних умов праці. На основі матеріалів судової практики та статистичних даних виявлено основні проблеми у цій сфері, а також їх можливі вирішення.

Актуальність теми: діяльність держави у сфері здійснення контролю за додержанням законодавчих вимог про працю має важливе значення для повноцінної реалізації комплексу трудових прав громадян та належного функціонування трудових правовідносин. Тому для підвищення ефективності системи інспекції праці в Україні актуальним залишається дослідження цього інституту трудового права, вітчизняної моделі державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, наявних на сьогодні проблем та іноземної практики організації та діяльності державних органів у здійсненні інспекції праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: наукові дослідження теми діяльності державних інспекцій у контролі додержання законодавчих положень у сфері праці, а також розгляді іноземної практики та механізму діяльності інспекцій праці в інших державах проводили багато українських вчених, серед яких можна виділити таких як: О.М. Ярошенко, Л.М. Давиденко, О.Г. Середя, В.І. Прокопенко, А.В. Мельник, О.В. Байло, Р.В. Галич, а також іноземних – Sylwia Karbowska, Teresa Wyka, Katarzyna Bomba, Tomasz Duraj, Izabela Jakubowska, Andrzej Jarocho.

Постановка завдання: детальне і предметне дос-

лідження вітчизняної та іноземних систем інспекції праці, функціонуванні державних органів у сфері нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, визначення шляхів оптимізації діяльності інспекції праці з урахуванням міжнародного досвіду.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є праці провідних вчених та матеріали періодичних видань. Використано методи теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Одним з найбільш дієвих та важливих механізмів захисту й реалізації законодавчих положень про працю та всього комплексу трудових прав та інтересів працівників є державний нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю.

Ефективна і дієва система інспекції праці забезпечує належне функціонування трудових правовідносин, що сприяє як благополуччю працівників, так і покращенню фінансових результатів завдяки більш високій продуктивності та сталому розвитку суспільства [1].

На думку О.Г. Середи, в Україні відбувається активний процес узгодження національного законодавства з міжнародними стандартами у галузі охорони праці, включаючи як стандарти, визначені в актах Міжнародної організації праці, так і європейські. Водночас Україна знаходиться лише на першому етапі розвитку трудового законодавства у напрямі євроінтеграції, оскільки на сьогодні можна вести мову лише про вдосконалення системи права і законодавства задля досягнення стабільності в суспільстві, гарантування верховенства права [2].

Центральне місце серед міжнародних установ, які здійснюють захист трудових прав людини та сприяють поліпшенню умов праці, займає Міжнародна організація праці (МОП), одним з напрямків діяльності якої є сприяння формуванню дієвих систем інспекції праці для коректного і чіткого застосування міжнародних стандартів праці та підвищення ефективності проведення заходів контролю у сфері трудових відносин.

Головними нормативними актами МОП у цій сфері є Конвенція № 81 про інспекцію праці у промисловості й торгівлі та Конвенція № 129 про інспекцію праці у сільському господарстві. Перша у ст. 3 визначає такі завдання системи інспекції праці:

а) забезпечення застосування правових норм у галузі умов праці та охорони працівників під час їхньої роботи, як наприклад, норм тривалості робочого дня, заробітної плати, безпеки праці, охорони здоров'я і добробуту, використання праці дітей і підлітків та з інших подібних питань, тією мірою, якою інспектори праці повинні забезпечувати застосування таких норм;

б) забезпечення роботодавців і працівників технічною інформацією та консультацією стосовно найбільш ефективних засобів дотримання правових норм;

в) доведення до відома компетентного органу інформації про недоліки або зловживання, які не підпадають під дію існуючих правових норм [3]. Для якісного функціонування трудового законодавства вимагається наявність центрального органу влади, якому підпорядковується система інспекції праці. Також встанов-

люється сукупність принципів, якими визначаються сфери законодавства, охоплені діяльністю інспекції праці, визначено функції та організацію системи інспекції, критерії добору персоналу, статус і умови служби інспекторів праці, а також їхні повноваження і обов'язки. Орган інспекції праці повинен оприлюднювати й направляти до МОП щорічну доповідь, де висвітлюється загальний стан функціонування його служб у розрізі низки питань [4]. Конвенція № 129 про інспекцію праці у сільському господарстві схожа за змістом до попередньої, однак стосується створення у державах системи інспекції праці вже у сільському господарстві, яка застосовується до сільськогосподарських підприємств, на яких працюють робітники за наймом або учні, незалежно від виду їхньої винагороди і типу, форми або тривалості їхнього трудового договору [4].

МОП надає підтримку країнам, що входять до неї, у сфері реалізації нормативних положень у сфері праці, зокрема розробляє Програми гідної праці, що є системою надання підтримки країнам та окреслює план, що спрямовує діяльність МОП у певній державі відповідно до пріоритетів, розроблених за участю уряду, профспілок та роботодавців. Так, 17 грудня 2020 р. підписано Меморандум про взаєморозуміння з впровадження Програми гідної праці для України на 2020-2024 рр., до якого додавався текст цієї Програми. Відповідно до завдань, визначених у Програмі, її метою є вирішення проблем, які належать до сфери ключових технічних експертних знань МОП. Для досягнення цього погоджено пріоритетні напрями: 1) покращений соціальний діалог; 2) інклюзивна та продуктивна зайнятість; 3) покращення умов праці та соціальний захист. У сфері інспекції праці підтримка МОП ґрунтуватиметься на попередніх та поточних двосторонніх проєктах для розгортання сучасної служби інспекції праці, що сприятиме безпечній, здоровій та задекларованій праці в Україні, а також у розробленні проєктів законів та нормативно-правових актів, наближаючи національну нормативно-правову базу з БПП до Директив ЄС та міжнародних трудових норм [5].

Більшість країн ратифікували вищенаведені міжнародні угоди у сфері праці та використовують їх у регулюванні трудових відносин. Але також надзвичайно важливе значення має визначення моделі інспекції та контролю за дотриманням належних умов праці на національному рівні. Такі моделі можуть суттєво відрізнятися між собою умовами, створенням відповідних спеціалізованих органів, економічним середовищем, в якому вони існують, що комплексно впливає на їх ефективність. Тому для визначення позитивних і негативних явищ у державній системі інспекції праці, що потребують покращення та додаткової уваги необхідним є порівняння європейської та світової практики у цій сфері.

У законодавстві України також закріплений такий механізм забезпечення законності у трудових відносинах, як інспекція праці, який має назву нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю. В Основному Законі України у ст. 43 визначено, що держава створює умови для здійснення громадянами права на працю. Це конституційне положення деталізується у гл. 18 Кодексу законів про працю (КЗпП) "Нагляд і контроль за додержанням законодавства

про працю" і являє собою взаємопов'язаний комплекс державного та громадського нагляду. Ключовою відмінністю між цими складовими комплексу інспекції праці полягає в наявності у державних органів та інспекцій не лише контролюючо-наглядових, якими володіють і органи громадського контролю, а й владних повноважень, зокрема давати роботодавцю обов'язкові для виконання приписи з усунення виявлених порушень, зупиняти діяльність підприємства або окремих його підрозділів у разі порушення вимог про охорону праці – створення обстановки, небезпечної для життя і здоров'я працюючих, притягати винних до юридичної відповідальності.

Професійні спілки (у разі їх відсутності – це уповноважена найманими працівниками особа) як основний орган громадського контролю за додержанням законодавства про працю, сприяє формуванню безпечних і нешкідливих умов праці на конкретному у відповідності до норм, встановлених законодавством про працю. Як засіб впливу у своїй діяльності, у разі загрози життю або здоров'ю працівників професійні спілки мають право вимагати від роботодавця негайного припинення робіт на робочих місцях виробничих дільницях у цехах та інших структурних підрозділах або на підприємствах чи виробництвах фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю загалом на період, необхідний для усунення загрози життю або здоров'ю працівників [6].

Завданнями інспекції праці є забезпечення застосування правових норм, закріплених у національному законодавстві України та міжнародних угодах у галузі умов праці та охорони працівників під час їхньої роботи, як, наприклад, норм тривалості робочого дня, заробітної плати, безпеки праці, охорони здоров'я і добробуту, використання праці дітей і підлітків та з інших подібних питань. Тобто інспекція має здійснювати загальний суцільний нагляд у сфері праці.

На думку А.В. Мельник, нагляд і контроль за дотриманням трудового законодавства є одним з найдієвіших механізмів підтримання правопорядку у сфері праці: вони являють собою діяльність компетентних органів, спрямовану на захист трудових прав працівників, у процесі якого означені органи попереджають, виявляють порушення трудового законодавства, відновлюють трудові права працівників та притягають до відповідальності винних у порушенні цих прав посадових осіб [7].

Міністерство соціальної політики України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується Урядом України і який реалізує державну політику у сфері праці та соціального захисту, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, пенсійного страхування та соціального діалогу, а отже, сприяє належному функціонуванню системи охорони праці. Основними сферами застосування механізму інспекції праці є встановлення умов праці та їх застосування, тобто перевірка на відповідність організації праці у підприємствах, установах, організаціях вимогам, встановленим у ст.ст. 9 і 16 КЗпП, що забороняють у договірному порядку погіршувати становище працівників порівняно з чинним трудовим законодавством та угодами із соціально-економічних питань. Також особливу важливість становить пере-

вірка відповідності індивідуальних актів роботодавця вимогам нормативно-правових актів про працю. Реалізуючи міжнародні стандарти у сфері праці та положення ратифікованих конвенцій МОП, в Україні діє система державного нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю, де передбачений центральний орган влади, який реалізує державну політику у сфері охорони праці у порядку, визначеному Кабінетом міністрів України. Цим органом є Державна служба України з питань праці, яка координується Кабінетом міністрів України через Міністерство соціальної політики та здійснює інспекцію праці юридичних осіб незалежно від форм власності та видів діяльності, господарювання, що закріплене у ст. 259 КЗпП. Її утворено відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 442 від 10 вересня 2014 р. Основним методом реалізації повноважень у сфері інспекції праці центральним органом є проведення систематичних перевірок суб'єктів господарської діяльності на дотримання ними належних стандартів праці та надання трудових гарантій працівникам, перевірки офіційного оформлення найманої праці. Окрім центрального органу виконавчої влади, у ст. 260 КЗпП наведено повний перелік органів, які здійснюють заходи із нагляду та контролю за додержанням нормативних актів про працю. За ініціативи Державної служби України з питань праці 11 листопада 2021 р. наказом Міністерства економіки започатковано процес цифровізації системи управління охороною праці. Передбачено запровадження ведення електронного документообігу, альтернативного на вибір роботодавця (форма звітності по зарплатних боргах, яку можна оновлювати у реальному часі, а не подавати до Держстату раз на місяць – вже є на порталі). Це має особливу значимість в умовах карантинних обмежень у державі для реалізації заходів інспекції праці у таких обставинах [8]. Правові та організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду (контролю), їх посадових осіб і права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання у здійсненні державного нагляду (контролю) визначаються Законом України "Про Основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності". Відповідно до цього нормативно-правового акту заходи, що проводяться Держпрацею у сфері нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю можуть бути плановими та позаплановими. Встановлено чітку періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) залежно від ступеня ризику від провадження господарської діяльності, до якого віднесено суб'єкт господарювання. Дослідження матеріалів судової практики засвідчує неефективність проведення заходів державного нагляду (контролю) у сфері праці у зв'язку із порушенням процедури проведення таких заходів. Переважна більшість судових розглядів справ за адміністративними позовами суб'єктів господарювання до територіальних управлінь Держпраці про визнання протиправною та скасування постанови вирішуються на користь суб'єктів господарювання [9]. За минулий 2021 р. Держпрацею проведено 21150 перевірок на додержання роботодавцями законодавства про працю, з них за результатами у 18 702 виявлено

порушення та застосовано відповідні санкції [10]. Тому, як бачимо, високою є кількість порушень вимог законодавства зі сторони роботодавців у трудових правовідносинах – 88% від загальної кількості, що вимагає дієвої державної системи нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Одним з найдієвіших засобів подолання цього є юридична відповідальність, яку будуть нести фізичні та юридичні особи за порушення законодавства про працю. Стосовно реалізації ратифікованих конвенцій 81 та 129 МОП, то наявні деякі проблемні ситуації. Так, інспекторам праці не вистачає деяких повноважень, передбачених цими Конвенціями, а саме можливості визначення та усунення причин небезпечного виробничого середовища та незадекларованої праці. Також суттєвою проблемою у цій сфері є недостатня кількість інспекторів праці, що призводить до великого навантаження та недоліків у виконанні обов'язків. У середньому на одного державного інспектора праці в Україні припадає більше ніж 30 тис. роботодавців, для порівняння, у Франції кожен інспектор праці має місцеве бюро, в якому, крім нього, працює ще щонайменше 2 контролери та 2 секретарі, які разом контролюють стан дотримання законодавства про працю на 10-12 тис. працюючих [10]. Велику роль для забезпечення належного функціонування системи інспекції праці відіграє навчання та отримання досвіду для інспекторів праці, що можливе лише за якісного фінансування, забезпечення служби достатніми ресурсами, надання інспекторам соціальних гарантій та преміювання за ефективну роботу, що підвищить престиж професії та зменшить корупційні ризики. Одним з найбільш дієвих засобів підвищення ефективності у роботі власної системи державного контролю за додержанням законодавства про працю є дослідження іноземних моделей інспекції праці. У всіх розвинених країнах з ринковою економікою ці системи пройшли надзвичайно тяжку дорогу боротьби з порушеннями трудового законодавства. Гарним прикладом для нашої правової системи є досвід Республіки Польщі. Відповідно до Закону Республіки Польщі про Національну інспекцію праці основними завданнями Національної інспекції праці є нагляд і контроль за дотриманням законодавства про працю, зокрема положень і принципів охорони праці, положень про трудові відносини, винагороду за працю та інші виплати, що впливають із трудових відносин, робочий час, відпустки, права працівників, пов'язані з батьківством, працевлаштування молоді та людей з інвалідністю. Застосовується принцип попередження порушень норм трудового законодавства відповідно до якого найперше контроль орієнтований на виробництва та робочі місця, в яких вже раніше діагностовано порушення. Також важливою функцією є виконання завдання з діагностики та моніторингу охорони праці, що спрямовано на вивчення ситуації на вибраних ділянках, визначення обсягу та виду виникнення проблем, а також планування та життя превентивних дій. Національна інспекція праці підпорядковується Сейму. Нагляд за роботою Національної інспекції праці в обсязі, визначеному Законом, здійснює Рада з охорони праці [11]. До завдань Ради входить висловлення позиції з питань діяльності Національної інспекції праці, зокрема стосовно: програми діяльності та завдання Національної інспекції

праці, періодичні оцінювання діяльності Національної інспекції праці та висновки за результатами цих оцінювань, національних проблем охорони праці. Рада висловлює думку з приводу кандидатів на посади головного інспектора праці та його заступників, а також дієвості інспекторів праці. Організаційними підрозділами Національної інспекції праці є: Головна інспекція праці, районні інспекції праці та Навчальний центр Національної інспекції праці. Для забезпечення ефективної системи превенції та недопущення порушень трудового законодавства Національна інспекція праці розробляє програму довгострокових дій, а також багаторічні та річні програми заходів. Головною ланкою забезпечення контролю за дотриманням трудового права є програма довгострокових дій, яка визначає загальний напрямок розвитку на роки вперед. До неї включаються такі параметри: методи та форми просування, які враховують, крім соціальних, також і аспекти економічного значення системного управління охороною праці, адаптація та розробка розширених систем управління охороною праці до розміру конкретного підприємства та профілю діяльності, зокрема вид і ступінь тяжкості професійних загроз, діяльність, яка доповнює та покращує запобіжні ініціативи на рівні компанії (особливо стосовно самоконтролю роботодавця). Контроль, що впливає з багаторічного плану, являє собою близько 20% від загальної кількості контролю. Решта перевірки проводиться у відносинах з: виконання власних завдань, визначених самостійно районними інспекціями роботи, що впливають із специфіки та місцевої ситуації (30 %); розгляд скарг працівників (30 %); виконання інших контрольно-наглядових завдань, що впливають безпосередньо з нормативних положень, зокрема, наприклад, дослідження причин аварій на виробництві, участь у прийманні інвестицій, контроль умов працевлаштування підлітків (20 %) [12]. У формулюванні намірів однорічної програми аналізуються: результати контрольно-наглядової та профілактичної діяльності за попередній календарний рік; дані державної статистики про нещасні випадки на виробництві та умови праці та професійні захворювання; в середньому кожного календарного року вноситься близько 200 пропозицій до цієї програми, поданих міністерствами та відомствами, центральними, наглядовими та контролюючими органами за умовами праці, асоціаціями, спілками професійних організацій, організацій роботодавців, науково-дослідних центрів. Пропозиції до програми включають: зауваження та рекомендації, сформульовані Радою з охорони праці, висновки та інформація, що містяться в Оцінці гігієни та безпеки праці, напрямки, викладені у Новій стратегії Європейського Співтовариства у сфері охорони здоров'я та безпеки праці. У рамках внутрішньоорганізаційної діяльності, спрямованої на покращення роботи, проводиться: внутрішній контроль, спрямований на оцінювання правильності та ефективності контрольно-наглядової діяльності; перевірка окремих аспектів функціонування та статутної діяльності офісу; навчання працівників Національної інспекції праці з особливим акцентом, зокрема працівників, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність та контролюють її. Для збільшення ефективності здійснення охорони праці проводяться діагностичні огляди. Усі

контрольні програми централізовано скоординовано та здійснюються відповідно до єдиних правил, які дають змогу отримати результати і сформулювати на цьому план подальших дій. Детальний перелік контрольних завдань для виконання у центральному апараті програми включає розклад планових перевірок. Додатково розробляються власні завдання районних інспекцій праці. Вони охоплюють проблеми, не охоплені центральними інспекціями, а заплановані – відповідно до діагнозу зробленого місцевою інспекцією праці. Особливе значення має поточна діяльність інспекції праці стосовно статистики розгляду скарг працівників. Їхня кількість залишається високою, що є сигналом не тільки про тривожну ситуацію в галузі охорони праці (понад 80 % скарг отримують підтвердження), а й свідчить про підвищення правосвідомості працівників, які шукають підтримки в діяльності перевіряючих органів [13]. Перша перевірка має переважно довідковий та консультативний характер на нововідкритих підприємствах або на тих, де змінився профіль діяльності. Звісно, окрім інформації та консультацій у сфері трудового права інспектори реагують на випадки звернень з приводу порушень або на фактичне виявлення порушень. У здійсненні планових контрольних-наглядових заходів інспектори праці переходять від детальних перевірок до оцінювання готовності та спроможності підконтрольних суб'єктів для самоконтролю, як частини системи управління підприємством і врахування питань безпеки та захисту прав своїх працівників. Національна інспекція праці відповідно до стандартів національних інспекцій держав-членів ЄС також запроваджує неконтрольні форми діяльності. До таких форм зрозумілої профілактики відносяться: заходи, що сприяють охороні праці, вони переконують роботодавців про рентабельність інвестування у покращення умов праці та дотримання закону. Багато заходів супроводжуються спеціально підготовленими інформаційними програмами з контрольної діяльності інспекцій праці, спрямованими на підви-

щення правосвідомості працівників та роботодавців. Загалом, в результаті аналізу польського та українського законодавства визначено, що українське законодавство є більш каральне на відміну від польського та діє насамперед з метою попередження порушень.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи, можна сказати, що необхідність вдосконалення власної системи контролю за дотриманням трудового законодавства постає перед українським суспільством кожного року все гостріше. Це впливає із статистики різного роду порушень, яка має регресивну динаміку. Визначено, що найбільш прийнятною моделлю інспекції праці, з якої варто брати досвід є модель контролю за дотриманням трудового законодавства Республіки Польща, тому доцільно перейняти її досвід у цій сфері з багатьох причин, які зазначено у цій статті: схожість моделей регулювання цієї сфери трудового законодавства, імплементація у структури та стандарти ЄС та реальна ефективність цього інституту. Варто перейняти широко ефективний інститут стратегічного планування діяльності органів контролю за дотриманням трудового законодавства, який дозволяє боротись з основними проблемами у перспективі, а завдяки поєднанню локального та централізованого методу контролю, який передбачає розроблення плану на всіх рівнях, розпочинаючи від центральної інспекції та закінчуючи розробленням плану на кожному конкретному підприємстві, вдається домогтися оптимального контролю у співвідношенні витрачених державних коштів та отриманого результату. Дуже ефективним є програми підвищення правосвідомості працівників та роботодавців, що дає результат, який включає в себе не тільки кількісне зменшення порушень, а й утворення громадянського суспільства, яке буде протидіяти таким порушенням. Впровадження цих систем дозволить більш ефективно використовувати бюджетні кошти та водночас отримувати значно більший соціальний та економічний результат.

Список використаних джерел

1. Програма з адміністрації та інспекції праці. Міжнародне бюро праці. Женева. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/instructionalmaterial/wcms_182976.pdf
2. Серета О.Г. Концептуальні Засади Державно-Правового Механізму Захисту Прав Працівників В Умовах Інтеграції України До Європейського Союзу: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 308 с.
3. Towards Safe, Healthy And Declared Work In Ukraine, Kyiv, July 8, 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/projectdocumentation/wcms_751583.pdf
4. C121 – Labour Inspection Convention, Geneva, 1947 (No. 121). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C121
5. Програма Гідної Праці 2020–2024 Україна, Київ, 2020. URL: https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/decent-work-country-programmes/WCMS_774455/lang--uk/index.htm
6. Воропаєва Н.Г. Державний Та Громадський Нагляд І Контроль За Додержанням Законодавства Про Охорону Праці. Форум Права. 2013. № 3. С. 99–105. Url: http://Nbu.gov.ua/Ujm/Fp_Index.Htm_2013_3_19
7. Мельник А.В. Адміністративно-Правові Засади Здійснення Нагляду І Контролю За Дотриманням Трудового Законодавства України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2019. 205 с.
8. Наказ Міністерства Економіки України «Про затвердження порядку впровадження електронного документообігу в системі управління охороною праці» № 839-21 від 28 Листопада 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1488-21#Text>
9. Байло О.В. Окремі питання організації державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю. *Правова держава*. 2021. № 41. С. 38-43. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/225578>
10. Костенко І.В. Державний контроль за додержанням законодавства про працю: наукові реалії сьогодення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2021. № 4. С. 103-106. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/254316/251547>
11. Karbowska S. Uprawnienia Inspektora Pracy W Zakresie Kontroli Przestrzegania Przepisów Dotyczących Bezpieczeństwa I Higieny Pracy *Zeszyty Prawnicze*. 2019. URL: <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/zp/article/download/5477/5010/>
12. Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2016 roku. Warszawa, 2017. URL:

<https://www.pip.gov.pl/pl/f/v/176401/sprawozdanie%202016.pdf>

13. Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy W 2011 Roku. Warszawa, 2012. URL: [http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/\\$file/540.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/$file/540.pdf)

14. Niedziński T. Opinia Prawna Na Temat: Prawno-Ustrojowy Status Państwowej Inspekcji Pracy A Skuteczność Jej Działania W Świetle Obecnych Rozwiązań Krajowych I Europejskich. Październik. URL: <http://ww2.senat.pl/k7/dok/opinia/2009/oe84.pdf>

References

1. Program On Administration And Labor Inspection. International Labor Office. Geneva. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/instructionalmaterial/wcms_182976.pdf (in Ukrainian).

2. Sereda O.H. Conceptual Principles Of The State-Legal Mechanism Of Protection Of Workers 'Rights In The Conditions Of Ukraine's Integration Into The European Union: dis. ... Dr. of legal sciences. Kharkiv, 2016. 308 p. (in Ukrainian).

3. Towards Safe, Healthy And Declared Work In Ukraine, Kyiv, July 8, 2020. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/projectdocumentation/wcms_751583.pdf

4. C121 – Labour Inspection Convention, Geneva, 1947 (№ 121). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C121

5. Dignified Labor Program 2020–2024 Ukraine, Kyiv, 2020. URL: https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/decent-work-country-programmes/WCMS_774455/lang--uk/index.htm (in Ukrainian).

6. Voropaieva N.H. State And Public Supervision And Control Of Compliance With Labor Protection Legislation. Law Forum. 2013. № 3. pp. 99–105. URL: Http://Nbu.gov.ua/Ujm/Fp_Index.Htm_2013_3_19 (in Ukrainian).

7. Melnyk A.V. Administrative And Legal Principles Of Supervision And Control Of Compliance With Labor Legislation Of Ukraine: dis. ... Dr. of legal sciences: 12.00.07. Ternopil, 2019. 205 p. (in Ukrainian).

8. Order Of The Ministry Of Economy Of Ukraine "On Approval Of The Procedure For The Introduction Of Electronic Document Management In The Management System Of Labor Protection" № 839-21 of November 28, 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1488-21#Text> (in Ukrainian).

9. Bailo O.V. Some issues of organization of state supervision (control) over compliance with labor legislation. *The legal state*. 2021. № 41. pp. 38-43. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/225578> (in Ukrainian).

10. Kostenko I.V. State Control Of Compliance With Labor Law: Scientific Realities Of Today. *Analytical and comparative law*. 2021. № 4. pp. 103-106. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/254316/251547> (in Ukrainian).

11. Karbowska S. Uprawnienia Inspektora Pracy W Zakresie Kontroli Przestrzegania Przepisów Dotyczących Bezpieczeństwa I Higieny Pracy Zszyty Prawnicze. 2019. URL: <https://czasopisma.uksw.edu.pl/index.php/zp/article/download/5477/5010/>

12. Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2016 roku. Warszawa, 2017. URL: <https://www.pip.gov.pl/pl/f/v/176401/sprawozdanie%202016.pdf>

13. Sprawozdanie Głównego Inspektora Pracy z działalności Państwowej Inspekcji Pracy W 2011 Roku. Warszawa, 2012. URL: [http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/\\$file/540.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/druki7ka.nsf/0/98459d56e8aed8d2c1257a2b0046fb86/$file/540.pdf)

14. Niedziński T. Opinia Prawna Na Temat: Prawno-Ustrojowy Status Państwowej Inspekcji Pracy A Skuteczność Jej Działania W Świetle Obecnych Rozwiązań Krajowych I Europejskich. Październik. URL: <http://ww2.senat.pl/k7/dok/opinia/2009/oe84.pdf>

Olena SEREDA

Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of department, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8252-1963>

e-mail: osereda3@gmail.com

Bohdan KAZARIN

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8356-3703>

e-mail: Bogdan111111111122@gmail.com

Oleh KARAVANSKYI

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9017-0024>

e-mail: olegoleh1234@gmail.com

SUPERVISION AND CONTROL OVER COMPLIANCE WITH LABOR LEGISLATION: CURRENT STATUS AND PROSPECTS

The paper comprehensively examines the national system of labor inspection, its legal regulation in the legislation of Ukraine, the existing problems and activities of competent state bodies in this field, comparing with foreign experience and standards of the International Labor Organization. The ILO's key regulations in regulating labor inspection and requirements have been identified. The paper defines the tasks, areas of application of the mechanism of labor inspection in Ukraine, analyzes the difference between state and public control, as well as considers the organization and activities of the State Labor Service. In the course of the research, the normative legal acts regulating the mechanism of labor inspection, the procedure for carrying out measures of state supervision (control) in the field of labor were clarified. Based on the materials of case law and statistical data, the main problems in this area were identified, as well as their possible solutions. Particular attention is paid to the study of foreign experience on this issue, an example of which was the model of labor inspection in Poland, studied its structure, organization and competence. Long-term, long-term and annual programs of measures created by the Labor Inspectorate in Poland to ensure an effective system of prevention and prevention of violations of labor legislation are studied in detail. Control programs and other measures are also considered, which are carried out in a coordinated manner in accordance with specific rules, which allow to obtain results and formulate a plan of further actions.

Keywords: observance of labor legislation, labor inspection, International Labor Organization, supervisory and control bodies, ensuring labor rights